

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-233-3-31>

Цьоменко Аліна
аспірантка

ГЕНЕЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ГРОМАДЯН

Анотація. Побудова демократичної соціальної правової держави, найвищою цінністю в якій є людина, її честь і гідність, недоторканність і безпека, як і підтримання ефективного функціонування державних інститутів перебувають у нерозривному зв'язку із необхідністю вдосконалення захисту основних прав людини та громадянина. Надзвичайний темп прогресу інформаційних технологій та активність у формуванні баз персональних даних в системі публічного управління надзвичайно загострили проблему захисту різноманітних інформаційних прав і свобод людини.

Запропоновано виділити три історичних етапи становлення нормативно-правового забезпечення захисту персональних даних. Перший з них пов'язаний з розповсюдженням та інтерпретацією правової концепції «прайвесі». Наступний з етапів припадає на другу половину ХХ століття та завершується прийняттям Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679). І нарешті, на останньому етапі відбувається імплементація положень Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679) у країнах членах-ЄС та державах, які проголосили свій євроінтеграційний курс, серед яких Україна, яка інтенсифікує зазначені процеси.

Підкреслено, що у національному контексті розбудови системи захисту персональних даних провідне значення мають

відігравати нормативно-правові акти спрямовані на задоволення публічно-правових вимог щодо створення системи захисту персональних даних, їх баз у різних інформаційних сферах та «середовищах». Нині в Україні сформувалася достатньо розвинута нормативно-правова база забезпечення захисту персональних даних завдяки правовим та організаційно-технічним заходам удосконалюються процедури обробки, зберігання та використання персональних даних. Водночас, в умовах повномасштабної війни необхідно активізувати зусилля щодо формування ефективної системи захисту інформаційних ресурсів, та створити організаційно-технічні передумови до захисту окремих категорій громадян, що потребують додаткових гарантій захисту їх персональних даних.

Ключові слова: адміністративне право, інформаційні права і свобод людини, персональні дані, захист персональних даних, електронні засоби зв'язку, Інтернет.

Вступ

Побудова демократичної соціальної правової держави, найвищою цінністю в якій є людина, її честь і гідність, недоторканність і безпека, як і підтримання ефективного функціонування державних інститутів перебувають у нерозривному зв'язку із необхідністю вдосконалення захисту основних прав людини та громадянина. Надзвичайний темп прогресу інформаційних технологій та активність у формуванні баз персональних даних в системі публічного управління надзвичайно загострили проблему захисту різноманітних інформаційних прав і свобод людини.

Без врахування досвіду досконалого дослідження міжнародних стандартів щодо захисту персональних даних суб'єктами публічної адміністрації, базових принципів їх захисту,

вивчення особливостей національних регулятивних підходів окремих держав, які мають розвинене законодавство і багаторічний досвід з питань захисту прав і свобод людини, у тому числі права на захист персональних даних, украй ускладнюється розуміння сучасних проблем національного правового регулювання відносин із захисту персональних даних в публічних управлінських відносинах.

У сучасному постіндустріальному світі персональні дані фізичних осіб набули особливо важливого значення, як самодостатня соціальна цінність та об'єкт правового регулювання. Ставлення до персональних даних на рівні правової політики та юридичної доктрини відзначається єдиними підходами для більшості країн світу.

Персональні дані, як правове явище набувають риси глобального характеру. Зрозуміло, що у кожній державі формувалися свої індивідуальні підходи до регулювання відносин щодо персональних даних, але останні десятиліття спостерігається тенденція до їх глибокої уніфікації. Не є винятком у цьому процесі і Україна. Аналізуючи різноманітні аспекти нормативно-правового регламентування суспільних відносин пов'язаних з персональними даними та етапи формування наукової думки в Україні ми вимушені розглядати цей процес у нерозривній єдності з історичними віхами становлення інституту персональних даних у Європі та світі.

Інститут персональних даних – це відносно «молодий» за своєю правовою природою інститут суспільних відносин. Його становлення та сучасне «піднесення» тісно пов'язано із розвитком конституційних прав і свобод людини й громадянина та, перш за все, із еволюцією права на недоторканість особистого життя. Інститут персональних даних відзначається своєю комплексністю, охоплюючи елементи властиві для

предмету правового регулювання галузей конституційного, цивільного але, у першу чергу адміністративного права.

У цьому контексті для сучасної правової системи України важливим є досвід правового регулювання інституту персональних даних саме на європейському континенті. Для нас є важливим розуміти основні тенденції правового регулювання у цій сфері, як у контексті виконання сучасних зобов'язань проголошеного на конституційному рівні євроінтеграційного вектору розвитку правової політики України, так і для нормативного регламентування інноваційних сфер пов'язаних з персональними даними у майбутньому.

Сучасним «взірцем», для національної правової системи, правового регулювання та забезпечення захисту персональних даних є Регламент (Євросоюзу) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних та про вільне переміщення таких даних (також відомий у науковій літературі як: «Загальний регламент про захист даних» або «General Data Protection Regulation – GDPR») [1].

Зрозуміло, що поява цього нормативно-правового документу є результатом тривалого історичного процесу становлення нормативно-правового забезпечення захисту персональних даних у країнах Європейського Союзу. У цьому процесі можливо побачити результати та історичні надбання розвитку глобальної правової доктрини у ставленні до універсальних прав людини.

При цьому наголосимо, що Україна не залишається поза цього процесу, а навпаки стає його органічною частиною. З моменту вступу у дію 25 травня 2018 року Європейського регламенту щодо захисту персональних даних минуло уже більше двох років, що також дає можливість об'єктивно оцінити

його ефективність та вплив на суспільні відносини. Підкреслимо, що дія цього нормативно-правового акту поширюється, крім іншого, і на територію України, однак, лише опосередковано. Це обумовлено з одного боку тим, що хоч Україна і не є членом ЄС, але з іншого General Data Protection Regulation поширюються на осіб, що працюють у сфері робіт чи послуг, де бере участь суб'єкт (фізична особа), яка проживає в ЄС. На цьому етапі необхідно переглянути Privacy Policy, правила користування сайтом, додатки, сервіси [2]. Зазначені документи мають бути в злагодженій взаємодії між собою й General Data Protection Regulation

Із цієї, й не лише, причини, питанням захисту персональних даних у нашій країні приділено значну увагу з боку представників юридичного середовища та громадськості. Сьогодні у наукових публікаціях часто можна зустріти думку, що GDPR – це у першу чергу приватно-правове явище, цивілістичне нововведення європейських законодавців [3; 4; 5]. Насправді ж, цей Регламент є результатом тривалого розвитку концепції фундаментальних прав і свобод людини, котра виникла задовго до 25 травня 2018 року.

Сфера захисту персональних даних охоплює відносини комплексного правового характеру і має як публічно-правові так і приватно-правові прояви. Водночас, на нашу думку, приватно-правові відносини та засоби правового впливу на регулювання та приватно-правовий захист персональних даних носять додатковий (субсидіарний) характер у порівнянні з публічно-правовими. Це обумовлено тим, що історично захист персональних даних сформувався, як елемент конституційно-правового та адміністративно-правового захисту права на недоторканість (концепція «прайвесі»).

1. Зародження нормативно-правового забезпечення захисту персональних даних

Найвиразніше ця ідея відображена у правових засадах загального права. Охорона приватного життя громадян, свободи людини від неправомірного та надмірного втручання держави у сфері приватного життя була об'єднана у американській юриспруденції у концепцію «прайвесі». У ній знайшли адекватне відображення принципи індивідуалізму та інші загальнодемократичні ідеали.

Перше чітке формулювання змісту поняття «прайвесі» було зроблено ще в 1890 р., яке визначило його як «право дати людині спокій». Англійською мовою усі аспекти особистого життя позначаються єдиним терміном «рївасу», котрий не має буквального перекладу в українській мові. Цей термін увійшов у політико-правовий лексикон і визначає всі аспекти приватного життя: інтимний світ, сферу особистих стосунків, недоторканність приватного листування, щоденників, свободу думки та релігійних переконань [6, с. 16].

Саме у 1890 році два американських юриста С.Д. Уоррена та Л.Д. Брендайс опублікували в *Harvard Law Review* статтю «The Right to Privacy» (Право на особисте життя), де описували згадане «право бути залишеним наодинці» («the right to be let alone»). У своїй статті «Право на приватність» у Гарвардському правовому журналі вони стверджували, що приватності загрожує небезпека у зв'язку із новими винаходами та методами ведення бізнесу, й обґрунтовували необхідність створення спеціального «права приватності» [7].

На тлі подальшого розвитку наукового і технічного прогресу ми дедалі більше переконуємося в справедливості даних міркувань. Практично одразу, а точніше у першій половині ХХ ст., сформульоване право на особисте життя знаходить

своє відображення в американській судовій практиці [7]. Ця ідея доволі блискавично поширюється і за межами США.

Паралельно історичні передумови визнання права на недоторканість особистого життя формуються у «неофіційній» правовій доктрині на теренах України. Історичні витоки сучасного національного праворозуміння цінностей забезпечення особистісної сфери людини, у тому числі її приватності від будь-яких форм зовнішнього втручання ми можемо співвіднести з працями відомого діяча громадського руху Михайла Драгоманова. Мова йде про його Проект основ статуту українського товариства «Вільна Спілка» [8].

У частині першій, присвяченій головним завданням «Вільної Спілки» в Росії (Російській Імперії) виголошується завдання спрямоване на «перетворення цієї держави на засадах політичної свободи». Під словами політичної свободи М. Драгоманов пропонує розуміти: недоторканість тіла для принизливих покарань та смертної кари; недоторканість особи і житла для поліції без судової постанови; недоторканість приватних листів та телеграм тощо» [9]. Саме це і дає поштовх численним та, на жаль, також і не реалізованим спробам вироблення нових правових засад забезпечення недоторканості приватного життя людини, які не витримали випробувань жорстокою реальністю ХХ століття.

Наголосимо, що період Першої світової війни, наступних десятиліть інтербелуму (міжвоєнного періоду) та другої світової війни не створили умов до розвитку «людиноцентриських» ідей правового регулювання в тому числі і щодо захисту персональних даних.

У ХХ столітті значну роль у становленні та формулюванні права на особисте життя, як і у попередньому, також відіграла діяльність американських судів. Так, у 1965 році у справі

Griswold v. Connecticut суддя Верховного Суду США Дуглас виділив право на особисте життя із п'яти поправок до Конституції США, визнавши, що ці поправки «охороняють різні аспекти недоторканості особистого життя» [7]. Буквально у першоджерелі звучить так “Douglas had argued, however, that the right to privacy could be seen to be based on guarantees from the First, Third, Fourth, Fifth, and Ninth Amendments” [7].

2. Нормативно-правове забезпечення захисту

персональних даних у другій половині ХХ століття

Сформована у США концепція «privacy» суттєво вплинула на становлення сучасної системи прав і свобод людини. Пізніше питання піднесення важливості «людиноцентризму» у питаннях правового регулювання ми бачимо у період після завершення Другої Світової війни. Належна увага до прав людини на той час пояснюється, перш за все, руйнівними наслідками Другої Світової війни. Це знайшло своє відображення й у визначенні права на особисте життя. Головним пріоритетом того часу були найбільш значимі соціальні питання повоєнного періоду: недоторканість особистого і сімейного життя, таємниця листування. Водночас, на власне проблему захисту персональних даних, котра, здавалося б, є логічним продовженням права на особисте життя, не звертали належної уваги.

У 1948 році право на особисте життя фіксується разом із іншими фундаментальними правами і свободами у Загальній декларації прав людини (ст. 12) [10], а в 1950 році – У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8) [11]. 10 грудня 1948 року на Генеральній Асамблеї ООН була затверджена Загальна Декларація прав людини, у ст. 12 котрої встановлювалось, що ніхто не може бути об'єктом свавільного

втручання в його особисте та сімейне життя, свавільного посягання на недоторканість [10].

У подальшому право на захист персональних даних знаходить своє закріплення в національному законодавстві різних країн. В США у 1947 році прийнято Privacy Act, у котрому американський Конгрес вперше встановлює зв'язок між правом на приватне життя і персональні дані. Так, § 552a The Privacy Act of 1974, as amended, 5 U.S.C. наголошено, що цей нормативний документ встановлює кодекс чесної інформаційної практики та регулює збір, збереження, використання та поширення інформації про осіб, яка зберігається в системах записів федеральних органів влади. Даний законодавчий акт встановлював, що особисте життя людини може зазнавати впливу внаслідок збору, використання та поширення персональної інформації органами державної влади [12].

Проте, цей та інші правові акти не можна назвати повноцінним законом, що регулює обробку саме персональної інформації. Разом із тим, право на захист персональних даних починає виходити із тіні права на особисте життя.

На початку другої половини ХХ ст. починають розвиватися інформаційні технології, котрі дозволяли значно швидше опрацьовувати більшу кількість інформації. У 60-ті роки ці технології стають усе більш доступними, що викликало певне занепокоєння Ради Європи у контексті обігу інформації та контроль за нею.

Так, у 1968 році Парламентська Асамблея Ради Європи приймає рекомендацію № 509. У ній висловлюється стурбованість щодо можливих загроз праву на особисте життя, котрі виникають внаслідок використання нових технологій обробки даних. У результаті, Асамблея доручила Комітету з прав людини дослідити дане питання. Зокрема йшлося про те, що нові методи, такі як прослуховування телефонів, підслуховування, таємне

спостереження, незаконне використання офіційних статистичних та подібних опитувань для отримання приватної інформації, а також підсвідома реклама та пропаганда є загрозою правам і свободам осіб і, зокрема, на права на приватність, яке захищається статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Багато хто вважає, що саме цей момент став відправною точкою для Data Privacy [13].

Пропоную так Зазначений документ стимулює до початку пошуку нормативно-правових засобів регламентування питання захисту персональних даних у окремих країнах Європи.

Фактично, перший у світі спеціальний Закон про захист персональних даних був прийнятий німецькою землею Гессен у 1970 році [14]. До цього подібних законів не було ніде у світі. А за сім років з'явився перший федеральний закон, що захищає персональні дані німців [15]. Упродовж останніх 30 років більш, ніж у 20 європейських країнах були прийняті нормативні акти щодо захисту персональних даних [14].

У них були закріплені чинні механізми правового регулювання обігу персональних даних. Варто зауважити, що створення нормативних актів у даній сфері відбувалося паралельно із розвитком законодавства про захист права на недоторканість особистого життя.

Таким чином, «піонером» у сфері Data Privacy стала саме Німеччина: перший національний закон про персональні дані (Bundesdatenschutzgesetz) з'являється у 1977 році у ФРН [16]. Особливе ставлення німецької громадськості до даного питання обумовлюється, перш за все, локальними історичними подіями: в середині ХХ ст. німці пережили два авторитарні політичних режими – Третій Рейх (Deutsches Reich) та НДР (Deutsche Demokratische Republik).

Обидва режими базувалися, крім іншого, на масовому стеженні за населенням. Такі потрясіння привели до надзвичайної потреби у конфіденційності. Саме тому Німеччина досі вважається одним зі світових лідерів у захисті особистого життя та персональних даних.

Іншою значимою для Data Privacy країною Європи стає Франція, котра «відстала» від Німеччини лише на рік. Прийняття у 1978 році Закону про інформатику та громадянські свободи також було пов'язано із локальними подіями, щодо автоматизованої обробки даних [17]. Сутність котрого полягала у створенні єдиного реєстру даних із використанням номеру соціального страхування, що дозволяло би ідентифікувати будь-якого громадянина. Обробку всієї інформації планувалося здійснювати завдяки передовим на той час обчислювальним технологіям.

У 1974 році газета Le Monde публікує про це статтю із назвою «SAFARI ou la chasse aux Français» (САФАРІ або полювання на французів) та провокує гучний скандал на тему масового стеження [18]. Під тиском громадськості уряд був вимушений відступити, що привело до прийняття вище згаданого закону і створенню Комісії з інформатики та громадянських свобод. Попри те, уникнути реалізації проекту не вдалось, але нова Комісія змогла встановити певні обмеження щодо обробки персональних даних [13].

Таким чином, німецький і французький закони стають наріжним каменем для персональних даних та дають відчутний імпульс для розвитку цієї сфери (стають нормативним базисом для подальшої уніфікації регулювання захисту персональних даних). На проблему починають звертати увагу усе більше й більше країн, а також міжнародних організацій. Саме у цей час стає відчутною різниця навіть на рівні законодавчих

декларацій у нормативному регулюванні захисту персональних даних між країнами західного світу та УРСР.

У цей період у Конституції СРСР 1977 року громадянам лише декларативно гарантувалася недоторканість особистості, житла, а також охорона законом особистого життя, таємниці листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень. У ст. 57 Конституції 1977 року передбачалося, що повага особистості, охорона прав і свобод громадян – зобов'язання всіх державних органів, громадських організацій та посадових осіб [19].

У 1980 році організація економічної співпраці та розвитку публікує Гайдлайни щодо захисту персональних даних із урахуванням розвитку комп'ютерних технологій, що триває, та їх використання для комерційних трансакцій. За рік по тому було укладено перший міжнародний договір у сфері Data Privacy. Ним стає Конвенція про захист фізичних осіб при автоматизованій обробці персональних даних [20].

Ця Конвенція стала найбільшим досягненням у відповідній сфері після прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [11].

Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 [20], пізніше стане базою для розробки Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних», яка була прийнята 24 жовтня 1995 р. [21], яка замінена Регламентом (Євросоюзу) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних та про вільне переміщення таких даних [1].

Принципи, закладені у Європейській конвенції про захист прав і основних свобод, набули розвитку в спеціальних нормах

Конвенції Ради Європи про захист прав фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних 1981 року. У цій Конвенції захист даних розглядається як захист основних прав і свобод індивідів, зокрема, забезпечення на території кожної з країн-учасниць для кожної особи, незалежно від її громадянства або місця проживання, дотримання її прав й основоположних свобод, зокрема її права на недоторканість приватного життя, у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що її стосуються [20].

Необхідність її прийняття пояснюється суперечністю, що виникла наприкінці 1970-х років між все більш активним впровадженням засобів автоматизованої обробки даних та їх поширенням у телекомунікаційних мережах, зловживання при використанні персональних даних, потреба у впорядкуванні експортно-імпортних операцій [22, с. 31].

Україна ратифікувала цю Конвенцію лише 6 липня 2010 р. [23]. Конвенція закріпила основоположні принципи обробки персональних даних, а саме: а) сумлінність та законність отримання та обробки персональних даних; б) зберігання персональних даних лише для визначених і законних цілей та недопущення їх використання в спосіб, не сумісний із цими цілями; с) адекватність та відповідність персональних даних стосовно цілей, для яких вони зберігаються; d) точність персональних даних та їх оновлення в разі необхідності; е) зберігання персональних даних у формі, яка дозволяє ідентифікацію суб'єктів даних не довше, ніж це необхідно для мети, для якої такі дані зберігаються [20]. Фактично ця конвенція випереджала розвиток міжнародного загального права у відповідній сфері та створила «модель» правового регулювання, яка потім втілювалася на міжнародному, регіональному та національному рівнях [24, с. 55].

3. Сучасний етап нормативно-правового забезпечення захисту персональних даних

Початком формування сучасного етапу правового регулювання захисту персональних даних у ЄС слід вважати ухвалення у 1995 р. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року – першого загальнообов'язкового правового акту, що заклав основи захисту персональних даних фізичних осіб у Європейському Союзі [25].

Ця теза знаходить своє додаткове підтвердження в Директиві 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року [26]. Мета цієї Директиви – надання належного і рівномірного рівня захисту баз даних як способу забезпечення винагороди розробнику бази даних – відрізняється від мети Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних, котра має гарантувати вільний обіг персональних даних відповідно до гармонізованих правил, призначених захистити ключові права і, насамперед, право на повагу до приватного життя.

Наступними кроками стає прийняттям документів у специфічних сферах, які не підпадали під дію Директиви 95/46/ЄС, зокрема, що встановлюють правила обробки персональних даних та захисту конфіденційності у секторі електронних засобів зв'язку (Директива 2002/58/ЄС) [27], а також створення Європейського агентства з мережевої та інформаційної безпеки (Регламент (ЄС) № 406/2004) [28]. Таким чином, саме у Директиві Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу від 24 жовтня 1995 р. № 95/46ЄС про захист прав приватних

осіб щодо обробки персональних даних і про вільний рух таких даних були закладені засади загальноєвропейської системи захисту персональних даних.

Наступним стало закріпленням права на захист персональних даних як фундаментального та невід'ємного права людини на рівні первинного права ЄС – в установчих Договорах, зокрема у статті 16 Договору про функціонування Європейського Союзу [29], у статті 39 Договору про Європейський Союз [20] та у статті 8 Хартії Основних прав Європейського Союзу. Мова йде про статтю «Захист даних особистого характеру». Наголосимо, що у ч. 3 ст. 8 йдеться про «Дотримання цих правил підлягає контролю з боку незалежного органу» [31].

Норми захисту даних, закріплені у цих документах, стали базою для розробки та впровадження в правову систему ЄС Загального Регламенту із захисту даних [1].

Сучасний етап пов'язаний із набуттям чинності в 2018 р. на території ЄС Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679) [1], що замінює та скасовує Директиву 95/46/ЄС, та Директиви (ЄС) 2016/680, яка встановлює правила про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування, виявлення або кримінального переслідування за кримінальні злочини або виконання кримінальних покарань, яку кожна держава-член ЄС імплементує в законодавство та зобов'язана застосовувати на своїй території з 6 травня 2018 р. На даний час імплементация положень Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679) у країнах-членах ЄС завершена.

Однак, даний Регламент не став кінцевим пунктом законотворчої діяльності ЄС у сфері захисту персональних даних приватності. Обробка персональних даних відповідно до цілей

кримінального правосуддя не належить до питань, що урегульовується Регламентом, оскільки потребує встановлення окремого правового режиму. Тому в 2016 році одночасно із GDPR було прийнято Директиву (ЄС) 2016/681 Європейського Парламенту і Ради від 27.04.16 р. «Про використання даних записів реєстрації пасажирів (PNR) для профілактики, виявлення, розслідування і судового переслідування злочинів терористичного характеру і тяжкого злочину» (Директива PNR)» [32].

У Європейському Союзі на сучасному етапі продовжується нормативно-правова робота спрямована на створення ефективного механізму нормативно-правового регулювання відносин у сфері захисту персональних даних. При цьому є наявною тенденція до поширення публічно-правових підходів до регламентування цих відносин.

Українське законодавство з самого початку прийняло до уваги орієнтири сформовані у нормативних актах ЄС. Це зумовило прийняття Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р., де законодавчо закріплено поняття «персональних даних» як «відомостей чи сукупності відомостей про фізичну особу» (ст. 2) та поняття «суб'єкт персональних даних» (ч. 1 ст. 2) де під суб'єктом персональних даних розуміється фізична особа, персональні дані якої обробляються. Аналіз цієї дефініції дає підстави виділити дві ознаки: суб'єктивну та об'єктивну [33].

Суб'єктивна ознака вказує на те, що суб'єктом персональних може бути лише фізична особа, тобто, людина як учасник цивільних відносин. При цьому поняття «фізична особа» охоплює громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах. Останні користуються тими самими правами суб'єкта персональних даних, що і громадяни України, за винятками, встановленими

Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Об'єктивна ознака передбачає, що суб'єктом персональних даних визнається лише та фізична особа, персональні дані якої обробляються, тобто, щодо яких здійснюється будь-яка дія або сукупність дій, таких, як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем. Отже, фізична особа отримує статус суб'єкта персональних даних при здійсненні процедури її ідентифікації, тому будь-яка фізична особа не може автоматично розглядатися як суб'єкт правовідносин щодо персональних даних [34, с. 72].

Також, Закон України «Про захист персональних даних» закріплює окремі види персональних даних. Насамперед, слід розрізняти загальні та особливі (так звані чутливі чи вразливі) персональні дані. До останніх належать дані про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, засудження до кримінального покарання, а також даних, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних. Цей перелік встановлюється в ч. 1 ст. 7 Закону України «Про персональні дані», є вичерпним та не підлягає розширеному тлумаченню [33].

Таким чином, Україна зробила перший надзвичайно важливий крок на шляху правового регулювання обігу та захисту персональних даних. Закон України «Про захист персональних даних», фактично є національною імплементацією стандартів Директиви 95/46/ЄС.

Враховуючи наголошені вище зміни у правовому регулюванні цих питань у ЄС постає необхідність і перегляду

положень Закон України «Про захист персональних даних» вже у світлі положень Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679).

Іншим важливим у контексті нормативно-правового регулювання захисту персональних даних виступає Закону України «Про інформацію». Термін «персональні дані» представлений у цьому актах, як «інформації про фізичну особу» (ст. 11 Закону України «Про інформацію» [35]). В Україні також запроваджено електронну систему охорони здоров'я (ст. 11 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [36]) – інформаційно-телекомунікаційну систему, що забезпечує автоматизацію ведення обліку медичних послуг. Функціонування електронної системи охорони здоров'я повинно здійснюватися з урахуванням вимог законодавства про захист персональних даних [37].

Зазначена інформаційно-телекомунікаційна система забезпечує автоматизацію ведення обліку медичних послуг та управління медичною інформацією шляхом створення, розміщення, оприлюднення та обміну інформацією, даними і документами в електронному вигляді, до складу якої входять центральна база даних та електронні медичні інформаційні системи, між якими забезпечено автоматичний обмін інформацією, даними та документами через відкритий програмний інтерфейс (API) [37].

Більше того, персональні дані пацієнта, а саме: відомості про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні, охоплюються правом на таємницю про стан здоров'я (ст. 391); відомості про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина підпадають під правовий режим лікарської таємниці (ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я) [38].

Персоналізовані дані (усі дані про пацієнта, які містяться в декларації, а із запровадженням електронного рецепта й електронної медичної картки – медична інформація та призначення) доступні тільки лікарю, з яким підписана декларація, та лікарю, до якого пацієнт приходить за направленням. Коли у системі з'являться медичні дані, пацієнт зможе сам вирішувати, кому він додатково надає доступ.

Слід зазначити, що дія Закону України «Про захист персональних даних» поширюється на всіх суб'єктів господарської діяльності в медичній сфері не залежно від форми власності та відомчого підпорядкування. Тобто не тільки бюджетні заклади охорони здоров'я, але і всі приватні і приватно практикуючі медпрацівники повинні реєструвати бази персональних даних, які ними ведуться. У зв'язку з цим прийнята Постанова Кабінетом Міністрів України від 06.06.2012 р. № 546 «Про затвердження електронного реєстру пацієнтів» (далі – реєстр) [39], яка прийнята на виконання Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2012–2014 роки [40], якою було передбачено створення Електронного реєстру пацієнтів.

Електронний реєстр пацієнтів – це єдина державна інформаційна система збирання, реєстрації, накопичення відомостей про пацієнта та отриману медичну допомогу. Реєстр створюється з метою підвищення ефективності медичної допомоги, забезпечення своєчасності її надання, модернізації первинної медичної допомоги. Електронний реєстр пацієнтів не відміння ведення облікових форм на паперових носіях. Збір, обробка та внесення до Реєстру даних про пацієнта буде здійснюватися виключно за його згодою. Реєстр створюється з метою підвищення ефективності медичної допомоги, забезпечення своєчасності її надання та достовірності статистичної інформації.

Він є єдиною інформаційною системою збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, оновлення, використання і поширення шляхом розповсюдження, реалізації, передачі, а також знищення відомостей про фізичну особу та отриману нею медичну допомогу.

Реєстр є інформаційним ресурсом Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ), який ведеться з використанням інформаційних технологій, електронного документообігу та електронного цифрового підпису. Зазначу, що заклади охорони здоров'я усіх форм власності зобов'язані вносити до Реєстру відомості про: 1) фізичну особу, що містяться у затверджених наказами МОЗ медичних облікових формах; 2) заклад охорони здоров'я, в якому пацієнтові надано медичну допомогу; 3) вид наданої пацієнтові медичної допомоги; 4) лікарські засоби та вироби медичного призначення, закуплені для лікування пацієнта за кошти державного та місцевих бюджетів; 5) згоду пацієнта на обробку персональних даних за встановленою МОЗ формою. Основною інформаційною одиницею для Реєстру є форма первинної облікової документації № 025/о «Медична карта амбулаторного хворого», затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14 лютого 2012 року № 110 [41].

Пізніше нормативно-правова база адміністративно-правового характеру була доповнена положеннями окремих законів, які запроваджували систему надання адміністративних послуг та здійснення електронної реєстраційної діяльності. До числа таких необхідно віднести Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI [42] та особливо Закон України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» від 15 липня 2021 року № 1689-IX [43], який визначає засади надання електронних

публічних послуг, публічних послуг, комплексних електронних публічних послуг, автоматичного режиму надання електронних публічних послуг та Закон України «Про публічні електронні реєстри» від 18 листопада 2021 року № 1907-IX [44], який встановлює правові, організаційні і фінансові засади створення та функціонування публічних електронних реєстрів з метою захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб під час створення, зберігання, оброблення та використання інформації у публічних електронних реєстрах. Дія Закону України «Про публічні електронні реєстри» від 18 листопада 2021 року № 1907-IX поширюється на відносини, що виникають у сфері публічних електронних реєстрів під час створення, ведення, взаємодії, адміністрування, перетворення, модифікації та припинення публічних електронних реєстрів, при використанні реєстрової інформації національних електронних інформаційних ресурсів під час провадження дозвільної діяльності, надання адміністративних, соціальних та інших публічних послуг, провадження іншої управлінської діяльності та державного регулювання, а також поширюється на відносини, що виникають під час створення, ведення, взаємодії, адміністрування Єдиного реєстру адвокатів [44].

У контексті здійснення послуг державної реєстрації, пов'язаних з використанням персональних даних необхідно згадати і низку інших нормативних актів. Так, у ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – це засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені цим Законом,

шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру [45]. У Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 1 липня 2010 року № 2398-VI [46] поняття такої реєстрації немає, лише вказано, що державна реєстрація актів цивільного стану проводиться з метою забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання і підтвердження державою фактів народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті (ст. 9) [46].

Крім зазначених нормативно-правових актів, що безумовно відносяться до сфери правового регулювання захисту персональних даних, привертають увагу і окремі положення трудового законодавства. Специфіка захисту персональних даних в трудових правовідносинах обумовлена насамперед ціллю їх обробки і регламентується Кодексом законів про працю України. Роботодавець має законні підстави для обробки персональних даних працівника, але лише в межах, які необхідні при прийнятті його на роботу та подальшим виконанням ним трудової функції (ч. 2 ст. 24 Кодексу законів про працю України) [47].

Зрозуміло, що у сфері приватно-правового регулювання до числа нормативно-правових актів, що регулюють захист персональних даних необхідно віднести і ЦК України. Окремі норми ЦК України також присвячені праву на особисте життя та його таємницю. З ними органічно пов'язані інші суб'єктивні немайнові права, які на практиці виступають правовими гарантіями забезпечення таємниці особистого життя. До числа таких відносимо: право на інформацію (ст. 302), право на особисті папери (ст. 303), право на таємницю кореспонденції (ст. 306), та право на недоторканність житла (ст. 311) [48].

Таким чином, у національній правовій системі сформовано важливі передумови правового регулювання суспільних відносин пов'язаних з захистом персональних даних.

Відповідно у національному контексті розбудови системи захисту персональних даних провідне значення мають відігравати нормативно-правові акти спрямовані на задоволення публічно-правових вимог щодо створення системи захисту персональних даних, їх баз у різних інформаційних сферах та «середовищах». Особливої актуальності це набуває у контексті виняткової активності Міністерства цифрової політики України у запровадження застосунку «Дія». До складу таких персональних даних застосунку «Дія» включаються: прізвище, ім'я та по батькові особи; серія та номер паспорта громадянина України, іншого документа, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України чи спеціальний статус особи; дата народження; реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків; зареєстроване або фактичне місце проживання; адреса електронної пошти, номери контактних телефонів; код Класифікатора об'єктів адміністративно-територіального устрою України (далі – КОАТУУ) бажаного місця щеплення.

При цьому збирання прізвища, ім'я, по батькові та реєстраційного номеру облікової картки платника податків здійснюється під час авторизації (електронної ідентифікації) шляхом застосування особистого ключа. Інші персональні дані збираються шляхом безпосереднього надання особою своїх персональних даних при реєстрації. При цьому, під обробкою персональних даних розуміється будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, що здійснюються за допомогою програмних засобів Порталу Дія, у тому числі з використанням мобільного додатку Порталу Дія (Дія).

Завершуючи характеристику сучасного етапу наголосимо, що війна, російська агресія особливо загострила весь спектр проблематики пов'язаної з сферою приватності, в тому числі проблему захисту персональних даних громадян, несанкціонований доступ до яких може загрожувати життю громадян.

Проблеми захисту персональних даних поставлені перед суспільством після 24 лютого 2022 року вже сьогодні вимагають свого негайного вирішення, у тому числі на нормативно-правовому та організаційно-управлінському рівнях.

Першим кроком у цьому напрямку став Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який передбачає, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [49].

Серед згаданих конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачено можливості обмеження права на особисте і сімейне життя та встановлення особливого режиму збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (ч. 1 та 2 ст. 32 Конституції України). Зазначені обмеження, серед іншого, можуть бути обумовлені лише в інтересах національної безпеки.

Водночас, необхідно пам'ятати, що в умовах широкомасштабної військової агресії, наявності декількох театрів бойових

дій на півдні, півночі та сході України, виникає необхідність одночасно вести мову не лише про встановлення законних обмежень окремих прав і свобод людини і громадянина але й про напрацювання нових правових механізмів їх захисту через діяльність органів публічної влади та окремих інститутів громадянського суспільства.

Особливе занепокоєння викликає стан дотримання прав у сфері захисту персональних даних військових, державних службовців, примусово переміщених громадян та інших категорій. Наприклад, для громадських активістів і волонтерів сьогодні дійсно є актуальним це питання, адже вони мають/можуть мати справу з персональними даними людей, або можуть вчасно поінформувати колег щодо збирання персональних даних. Це випадки різних анкетувань, фокус-груп, це ведення списків на різні запити допомоги, це, можливо, списки на евакуацію, це якась внутрішня звітність або для міжнародних організацій, які передають допомогу тощо [50].

Одним з перших кроків у сфері формування нових правових механізмів захисту персональних даних громадян органами публічної влади стала Постанова КМУ від 12 березня 2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» на період дії воєнного стану міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, державні та комунальні підприємства, установи, організації, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них,

а також захисту державних інформаційних ресурсів, можуть вживати таких додаткових заходів, серед іншого це: розмішувати державні інформаційні ресурси та публічні електронні реєстри на хмарних ресурсах та/або в центрах обробки даних, що розташовані за межами України, та реєструвати доменні імена у домені gov.ua для такого розміщення та зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів [51].

Сьогодні ми можемо виділити наступні групи громадян щодо яких дуже гостро постають питання захисту персональних даних. Насамперед, мова йде про представників силових (мілітаризованих) структур (Збройні Сили України, Національна гвардія України, Служба безпеки України, Національна поліція, Державна прикордонна служба України та ін.). Наприклад, російська прокремлівська хакерська група RaNDIt виклала у відкритий доступ дані 700 співробітників Служби безпеки України. Дані про співробітників Служби безпеки України доповнили список військовослужбовців Збройні Сили України, що існував раніше, де зазначені: ім'я, по батькові, прізвище, дата народження, посада, звання, адреса, телефон, паспортні дані, у ряді випадків – електронна пошта, сторінки в соцмережах та інші дані. Як правило, запис ілюструється фотографією [52].

При цьому зазначену групу необхідно розділити на підгрупи, такі як: представників силових (мілітаризованих) структур, як перебувають на дійсній службі, ті, що знаходяться в зоні ведення бойових дій, ті хто перебуває на лікуванні у медичних закладах України та зарубіжних країнах, особи які перебувають у полоні, вважаються безвісно зниклими або загиблими.

До другої групи необхідно відносити цивільних громадян, так само виділивши з них тимчасово переміщених осіб, тих хто самостійно залишив територію України та отримав статус тимчасової підтримки або біженця, цивільні громадяни, що були насильно депортовані на територію держави-агресора, поранені, ті, що зникли без вісти та загиблі.

У частині цивільного населення на особливу увагу заслуговують також діти, у тому числі примусово депортовані без супроводження батьків або законних представників до держави-агресора. Так за інформацією МВС України станом на кінець травня 2022 року 234 тисячі дітей з України незаконно переміщено до країни агресора з тимчасово окупованих територій. Окремо наголосимо, що лише 1 червня 2022 року запрацювала «гаряча лінія» МВС України для звернень рідних та близьких полонених, зниклих безвісти та загиблих українських захисників [53]. При цьому питання щодо формування відповідних реєстрів цивільних осіб ще не розглядаються. Проблема ведення зазначених реєстрів включає в себе створення особливого порядку їх наповнення та верифікації доступу. Зазначене має покласти краї неконтрольованому розміщенню у соціальних мережах багаточисельних сторінок з фотографіями та відео українських полонених з їх персональними даними. Зазначені заходи носять явний акцент антиукраїнської пропаганди та є порушенням прав військовополонених, у тому числі і у сфері захисту їх персональних даних.

На нашу думку, нині назріла необхідності розробити окремі інформаційні реєстри згаданих нами вище категорій осіб з різним ступенем верифікації доступу до них та унормуванням можливості отримання інформації щодо суб'єктів, які внесені до цих баз даних або навпаки отримати інформації, що у цих базах даних інформація щодо зазначених осіб відсутня.

Висновки

Перші правові норми щодо захисту персональних даних з'явилися у результаті об'єктивного розвитку суспільних відносин і розглядалися у контексті права на приватність, на недоторканість особистого життя. Однак, на тлі переходу до інформаційного суспільства, для котрого характерне широке використання інформаційних технологій, активний збір та обробка інформації, включно із персональною інформацією, виникла потреба у правовому регулюванні обробки персональних даних. Поширення інтернету суттєво прискорило потребу нормативно-правового регулювання захисту персональних даних великої кількості суб'єктів незалежно від їх державної приналежності на міжнародному та національному рівнях.

Передовими країнами у цьому сенсі стали країни Західної Європи, у котрих були прийняті спеціальні закони про захист персональних даних. Однак, законодавство щодо персональних даних в європейських країнах продовжує розвиватися. У практиці європейських держав сьогодні також виникають нові проблеми, що потребують правового регулювання (наприклад, транскордонна передача персональних даних, використання біометричних персональних даних, даних медико-генетичного характеру тощо).

На сьогодні можемо виділити три історичних етапи розвитку та нормативно-правового регулювання захисту персональних даних. Перший з них пов'язаний з розповсюдженням та інтерпретацією правової концепції «privacy», починаючи з кінця XIX століття і до тридцятих років XX століття. На наступному історичному відрізку, що припадає на другу половину XX століття з концепції «privacy» виділено сферу правового захисту персональних даних та здійснено їх нормативно-правового регулювання на рівні законодавства ЄС

прийняттям Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679). І нарешті, на останньому, нинішньому етапі, починаючи з 2016 року відбувається імплементація положень Загального Регламенту із захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679) у країнах членах-ЄС та державах, які проголосили свій євроінтеграційний курс, серед яких Україна, яка інтенсифікує зазначені процеси.

В Україні нині сформовано достатньо розвинуту нормативно-правову базу забезпечення захисту персональних даних. Завдяки правовим та організаційно-технічним заходам удосконалюються процедури обробки, зберігання та використання персональних даних. Водночас, в умовах повномасштабної війни органи публічної влади мають активізувати зусилля щодо формування ефективної системи захисту інформаційних ресурсів та персональних даних, створити організаційно-технічні передумови до захисту персональних даних окремих категорій громадян, що потребують додаткових гарантій.

Література:

1. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=ENm>
2. Железняк К. Відповідність вимогам GDPR: що робити українським компаніям. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012514
3. Белова Ю.Д. Цивільні правовідносини щодо персональних даних. Монографія. Хмельницький : ФОРМ Мельник А.А., 2019, 192 с.
4. Каретник О.С. До питання про правову природу персональних даних фізичної особи: цивілістичні аспекти. Право України: Юридичний журнал. 2014. № 9. С. 192–200.
5. Сліпченко С.О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. Право і суспільство. 2013. № 6.2. С. 92–97.

6. Махов В.Н., Пешков М.А. Уголовный процесс США (досудебные стадии). М. : ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. 208 с.

7. Judith DeCew Privacy. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/privacy/>

8. Худояр Л.В. Принцип рівності у правовій ідеології українських православних братств XVI–XVIII ст. Часопис Київського університету права. 2011. № 1. С. 66–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2011_1_19

9. Драгомановський збірник. «Вільна Спілка» та сучасний український конституціоналізм / За редакцією Т.Г. Андрусяка. Львів : Світ, 1996. С. 9–10.

10. Загальна декларація прав людини: від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

12. The Privacy Act of 1974. URL: <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>

13. Шатська У. Право на приватне життя: історія, розвиток, українські реалії. URL: <https://zmina.info/columns/pravo-na-pryvatne-zhyttya-istoriya-rozvytok-ukrayinski-realiyi/>

14. Лушников А.М. Защита персональных данных работника: сравнительно-правовой комментарий. Трудовое право. 2009. № 9. С. 93–101.

15. Власко С. Захист персональних даних: чий досвід може стати в нагоді Україні. URL: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2018/01/16/7076152/>

16. Malte Kröger: Datenschutz und Prüfungsrecht Was das Nowak-Urteil für das Prüfungswesen bedeutet. In: Junge Wissenschaft im Öffentlichen Recht. URL: <https://www.juwiss.de/8-2018/>

17. Loi n. 78–17 du 6 janvier 1978 relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT00000886460/2021-01-27/>

18. SAFARI ou la chasse aux Français. URL: http://rewriting.net/wp-content/le_monde_-_21_03_1974_009-3.jpg

19. Конституції СРСР 1977 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/169373__601885

20. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text

21. Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних: Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242

22. Брижко В.М. Захист персональних даних: реалії та практика сучасності. Інформація і право. 2013. № 3. С. 31–48.

23. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних : Закон України від 06.07.2010 р. № 2438–VI. Офіційний вісник України. 2010. № 58. Ст. 1994.

24. Пазюк А.В. Міжнародно-правове регулювання інформаційної сфери (теоретичні і практичні аспекти) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11.; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2016. 567 с.

25. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних». База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242#Text

26. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241#Text

27. Директива 2002/58/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист в отношении обработки персональных данных и защиты конфиденциальности в секторе электронных средств связи (Директива о конфиденциальности и электронных средствах связи) База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b34#Text

28. Regulation (EC) No 460/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 establishing the European Network and Information Security Agency (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R0460:EN:HTML>

29. Treaty establishing the European Economic Community (Rome, 25 March 1957). URL: https://www.cvce.eu/en/obj/treaty_establishing_the_european_economic_community_rome_25_march_1957-en-cca6ba28-0bf3-4ce6-8a76-6b0b3252696e.html

30. Договір про Європейський Союз (7 лютого Маастріхт). База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text

31. Хартії Основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text

32. Директива (ЄС) 2016/681 Європейського Парламенту і Ради від 27.04.16 р. «Про використання даних записів реєстрації пасажирів (PNR) для профілактики, виявлення, розслідування і судового переслідування злочинів терористичного характеру і тяжкого злочину» (Директива PNR)». URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/8_1.pdf

33. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 49. Ст. 1604.

34. Серебряник О.О. Інформація про особу як об'єкт цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Івано-Франків. ун-т права ім. короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.

35. Про інформацію: Закон України в редакції Закону № 2938-VI від 13.01.2011. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 313.

36. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII. Офіційний вісник України. 2018. № 4.

37. Сенюта І.Я. Захист персональних даних у сфері охорони здоров'я: алгоритм змін. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Випуск 6-1/2014. 2014. С. 216–221.

38. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.

39. Про затвердження Положення про електронний реєстр пацієнтів постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 № 546 // Офіційний вісник України від 27.06.2012 р. № 47. стор. 23, стаття 1832, код акту 62180/2012.

40. Програма економічних реформ на 2012–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: затверджена Указом Президента України від 12.03.2012 № 187. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0004100-10>

41. Інструкція щодо заповнення форми первинної облікової документації № 025/о «Медична карта амбулаторного хворого МОЗ України»; Наказ, Форма, Інструкція від 14.02.2012 № 110 «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0669-12>

42. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

43. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15 липня 2021 року № 1689-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text>

44. Про публічні електронні реєстри : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1907-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>

45. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України 15 травня 2003 року № 755-IV. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

46. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1 липня 2010 року 2398-VI. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>

47. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

48. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

49. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

50. Що варто знати про захист персональних даних в період воєнного стану? URL: <https://www.prostir.ua/?news=scho-varto-znaty-pro-zahyst-personalnih-danyh-v-period-vojennoho-stanu>

51. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно- комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану : Постанови КМУ від 12 березня 2022 р. № 263. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacijno-komunikacijnih-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-reyestriv-v-umovah-voennogo-stanu-263>

52. Российские хакеры опубликовали данные 700 сотрудников СБУ. URL: https://www.newsru.co.il/world/1jun2022/sbu_hack_106.html

53. МВС запустило гарячу лінію для звернень родичів українських військових, які загинули або зникли безвісти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochinaye-svoyu-robotu-garyacha-liniya-mvs-dlya-zvernen-ridnih-ta-blizkih-polonenih-zniklih-bezvisti-ta-zagiblih-ukrayinskih-zahisnikiv>